

שביתה

רש"י שמות פרק כג פסוק יא

והשביעית תשמטנה ונטשתה:... 'תשמטנה' - מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה. 'ונטשתה' - מלזבל ומלקשקש.

רמב"ן שמות פרק כג פסוק יא

ואיננו נכון {פירוש רש"י שבמקור הקודם}. כי לא הוזכרו מן התורה אלא על חרישה וזריעה, אבל המקשקש והמזבל, ואפילו מנכש ועודר וכוסח וכל שאר עבודות קרקע, אינו אסור מן התורה, וכך העלו בתחלת מסכת מועד קטן.

מהר"ל מפראג - גור אריה שמות פרק כג פסוק יא

הרמב"ן הקשה... ואין ספק כי רש"י ראה הגמרא...

אלא רוצה לומר {בגמרא} דהוי מדרבנן, מפני שהתורה מסרן לחכמים איזה מלאכה אסורה ואיזה מלאכה מותרת, ומפני זה כולם דרבנן, ומכל מקום כתב בתורה 'ונטשתה' - משאר מלאכות, אלא שמסרן לחכמים איזה מלאכה אסורה ואיזה מותרת, וכהאי גוונא הוי מדרבנן. וכך הוא בחול המועד שמסרן התורה לחכמים {חגיגה דף יח, עמוד א}, והוי מדרבנן. והא דאמר שם (ג, א) דהוי אסמכתא בעלמא, אף על גב דלפי זה {שהתורה מסרה לחכמים} דרשה גמורה היא? מכל מקום הוי אסמכתא, שלא נזכר בכתוב שום מלאכה בפרט. ומה שפירש רש"י כאן 'ונטשתה' - מלזבל ולקשקש, לא שבכתוב כתיב בפירוש זה, אלא שהכתוב אומר: 'ונטשתה ממלאכה שאינה גמורה', וחכמים פירשו: זהו מלזבל ומלקשקש.

(מנוחה בשבת) ו"ט אפילו בדברים שאינם מלאכה - רמב"ן ויקרא פרק כג פסוק כד

(כד) יהיה לכם שבתון - שיהיה יום שביתה לנוח בו... אבל לא נתברר לי זה, שאם תאמר שהוא אסמכתא מה טעם שיאמרו בלשון הזה, כי "שבות" בלשונם נאמר לעולם על של דבריהם, והאיך יתכן לומר דברים שהן אסורין משום שבות של דבריהם מנין שיהו אסורין מן הכתוב, ודרך האסמכתות לשנות שהם מן התורה לא שיאמרו דבר זה שהוא מדברי סופרים מנין מן התורה, אבל היה לו לומר דברים שאינם מלאכה מנין תלמוד לומר שבתון. **ונראה לי שהמדרש הזה לומר שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה בי"ט אפילו מדברים שאינם מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין, ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום, ואם היתה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה יהיו עומסים על החמורים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו בי"ט ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר, ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשלחנים על שלחנם והזהובים לפניהם, ויהיו הפועלים משכימין למלאכתן ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן, והותרו הימים הטובים האלו ואפילו השבת עצמה שבכל זה אין בהם משום מלאכה, לכך אמרה תורה "שבתון" שיהיה יום שביתה ומנוחה לא יום טורח. וזהו פירוש טוב ויפה:)**

הרב יחיאל מיכל אפשטיין – ערוך השולחן העתיד שמיטה – סימן יט סעיף ג

ערוך השולחן העתיד שמיטה – סימן יט סעיף ג

ויראה לי: דאף על גב דמלקות ליכא רק באלו הד' מלאכות, **מכל מקום איסור עשה יש בכל המלאכות**. דהרי בקרא ד'ושבתה הארץ' נכללו כל המלאכות, וזה שאמרו שם ד'קרא אסמכתא בעלמא', זהו מה שריבה התורת כהנים ללאוין, ואין הכוונה שרק מדרבנן אסורים, אלא שמדרבנן יש גם איסור לאו.

וראיה לזה: דהא שם במועד קטן {מקור 16} פליגי בשביעית אם לוקה אם לאו וקימא לן דאינו לוקה... והא להדיא כתיב 'בחריש ובקציר תשבות' ולרבי עקיבא אשביעית קאי? אלא ודאי דלא פליגי אלא לענין מלקות, אבל עשה לכולי עלמא יש. ואף לרבי ישמעאל מקרא ד'ושבתה הארץ'. והכא נמי בכל מלאכת קרקע.

הרב משה פיינשטיין - שו"ת אגרות משה - יורה דעה חלק ה סימן מז

והנה ברמב"ם ריש הלכות שמיטה איתא שהעשה הוא על כל המלאכות בין עשה ד'ושבתה', בין עשה ד'בחריש וקציר', וכן איתא בחינוך. ואם כן משמע לענ"ד דהוא משום דילפינן כל המלאכות מאלו המפורשים, ורק ללאו אין למילף משום דאין מזהירין ואין עונשין מן הדין, אבל לאיסור עשה שפיר ילפינן. ורק תולדות אמר בגמרא דהוא מדרבנן משום הלמוד דנכתב זמירה אף שהוא בכלל זריעה שעליו היו גם לוקין ככל תולדה שיליף מאב גם לחיוב סקילה משום דהוי כהאב ממש.

שביתה של מי?

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף טו עמוד א-ב

רב הונא זבין {מכר} ההיא פרה לעובד כוכבים. אמר ליה רב חסדא: מאי טעמא עבד מר הכי? אמר ליה: אימור {ניתן לומר ש}לשחיטה זבנה. ומנא תימרא דאמרינן כי האי גוונא? דתנן, בית שמאי אומרים: לא ימכור אדם פרה החורשת בשביעית, ובית הלל מתירין, מפני שיכול לשוחטה. אמר רבה: מי דמי? התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית, הכא אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת! אמר ליה אביי: וכל היכא דאדם מצווה אסור? והרי שדה, דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית, ותנן, בית שמאי אומרים: לא ימכור אדם שדה ניר בשביעית, ובית הלל מתירין, מפני שיכול להובירה!...

רש"י מסכת עבודה זרה דף טו עמוד ב

אדם מצווה על שביתת שדהו - 'שנת שבתון יהיה לארץ'.

תוספות רי"ד מסכת עבודה זרה - דף טו עמוד ב

קשיא לי טובא: ומי דמי ציווי דשביתת שדהו בשביעית, וציווי דשביתת בהמתו בשבת? ציווי דשביתת שדהו בשביעית אינו אלא שלא יעשה הוא מלאכה בשדהו, אבל אם השכיר שדהו לחשוד על השביעית אינו עובר המשכיר ואין בו אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול. **ולהשכיר שדהו לגוי בשביעית אין בו איסור תורה כלל, דלא נצטוו ישראל על שביתת קרקע אלא שלא יעשו בהם מלאכה...** וכיון שנתברר ששביתת שדה בשביעית אינה אלא לעצמו אבל על ידי גוים שרי ועל ידי ישראל אינו אלא משום דלפני עור וגומר, משום הכי כי איכא למיתלי תלינן, אבל שביתת בהמתו בשבת דאפילו על ידי גוים עובר על דברי תורה יש לומר דאף על גב דאיכא למיתלא לא תלינן, והיכי מצי רב הונא למילף שריותא דשבת משריותא דשביעית?

ויש לומר: דשביתת קרקע הזהרנו בשביעית כדפירש המורה דנפקא לן מ'שבת שבתון יהיה לארץ' ואסור להשכיר שדהו לגוי בשביעית.

שו"ת מבי"ט חלק ב סימן סד

וכתב רבינו ישעיה מטראני (רי"ד) בפסקיו שם וז"ל: ולא ישכור שדהו בשביעית אפילו לגוי שאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית, שנאמר: 'שבת שבתון יהיה לארץ'. עד כאן לשונו.

ונראה מכאן דדוקא בשנת שביעית עצמו או מקודם לצורך שביעית הוא דאסור להשכיר לגוי, אבל בהבלעה כמה שנים שרי, אפילו עובדה בשנת השמיטה, דאיפשר שלא יעבוד בה שנת שביעית...

הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ פרק א הלכה א

ויש אומרים מותר להשכיר לנכרי שדה של ישראל, ואין איסור של שביתת הארץ אפילו בעשה שבה, כי אם ישראל, שהוא בר חיובא דשביתתה עובד את הארץ... אלא שהצריכו שתהיה השכירות בהבלעה... ואין זה התנאי של ההבלעה ענין לגבי המצוה של שביתת הארץ מן התורה אלא מעלה בעלמא והרחקה מן הכיעור.

מנחת חינוך מצוה קיב

ודע דשביעית בענין אחד חמור משבת ויום טוב: דבשבת ויום טוב איכא איסור על העושה מלאכה בעצמו, אבל על ידי גוי הוא רק שבות. אך יש עשה בשבת דבהמתו צריכה לשבות, ואם משאיל או משכיר בהמתו לגוי עובר משום שביתת בהמתו בעשה דגזירת הכתוב דבהמתו אסורה במלאכה... אך שאר מלאכות, כגון: חרישה וזריעה עובר אם עושה בעצמו, אבל על ידי גוי אינו עובר כלל.

ובשמיטה אם עושה עבודת הארץ כגון שחורש שדהו או זורע או קוצר על ידי גוי, נהי דהלא תעשה של עבודת הארץ אינו, כי הכל כתוב לנוכח: 'שדך לא תזרע', אך בעשה עובר בכל עבודת קרקע אפילו על ידי אחרים. דכתיב: 'שבת שבתון יהיה לארץ', 'ושבתה הארץ' מבואר גזירת הכתוב דהארץ תשבות, וכמו שמצוים על שביתת כלים ושביתת בהמה בשבת כן מזהרים על שביתת הארץ בשמיטה. והמשכיר לגוי או לישראל השדה, עובר המשכיר משום שביתת שדהו.

הרב יוסף פערלא - ביאור על ספר המצוות לרס"ג - עשין עשה סד

מה שלא מנו הבעל הלכות גדולות וכל סייעתו עשה דשביתת הארץ בשביעית... נראה בדעתם ז"ל דמשום דעשה זו תלאה הכתוב בארץ שתשבות, כדכתיב 'ושבתה הארץ' שבתון יהיה לארץ'. ומהאי טעמא מוזהר כל אחד לא על שדהו בלבד, אלא על כל הארץ כולה, דלא כתיב 'ארצך'. וגם מוזהר לא על עצמו בלבד, אלא אפילו על אחרים. וכדאמרין (בפרק קמא דעבודה זרה) ד'אדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית', דאפילו על עבודת אחרים בשדהו עובר בעשה זו. ונמצא דמצוה זו לכל ישראל נאמרה, שמוזהרין על כל השדות של כל ישראל, וכן מוזהר כל אחד בין על עבודה שלו בין של חבירו.

ולזה סבירא ליה להבעל הלכות גדולות וסייעתו דמצוה זו הוי לה בכלל חוקים ומשפטים המסורים לציבור, שאין מקומה בין שאר העשין המוטלות על כל יחיד ויחיד בפני עצמו, אלא במספר הפרשיות שחובתן מוטלת על הציבור.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קלה

והמצוה הקל"ה היא **שצונו לשבות מעבודת הארץ** בשנה שביעית והוא אמרו ית' (תשא לד) בחריש ובקציר תשבות. וכבר נכפל הצווי הזה פעמים ואמר (פ' בהר ד) שבת שבתון יהיה לארץ. וכבר קדם לנו (מ"ע צ ולק' קסה וש"נ) אמרם האי שבתון עשה הוא. ואמר יתעלה גם כן (ר"פ בהר) ושבתה הארץ שבת לי". וכבר התבארו משפטי מצוה זו גם כן במסכת שביעית. ואין חובתה מן התורה אלא בארץ ישראל:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רכ

והמצוה הר"כ היא שהזהירנו מעבודת הארץ בשנת שביעית והוא אמרו יתעלה (ר"פ בהר) שדך לא תזרע. וכל מי שעבר על לאו זה לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת שביעית:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל הקדמה

הלכות שמיטה ויובל. יש בכללן שתיים ועשרים מצות, תשע מצות עשה, ושלוש עשרה מצות לא תעשה. וזהו פרטן: (א) שתשבות **הארץ** בשביעית ממלאכתה. (ב) שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו. (ג) שלא יעבוד עבודת האילן בשנה זו. (ד) שלא יקצור הספוח כדרך הקוצרים. (ה) שלא יבצור הנזירים כדרך הבוצרים. (ו) שישמט מה שתוציא הארץ.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א

מצות עשה **לשבות מעבודת הארץ** ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר ושביתה הארץ שבת ליי' ונאמר בחריש ובקציר תשבות, וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

חזון איש סימן יז אות כה

ובתוספות עבודה זרה שם משמע שאין האיסור של שביתת השדה תלוי בבעלות, **אלא העובד בשדה עובר על איסור שביתה**, אלא כונת הגמרא שם שהאיסור של שביתה - בקרקע תלויה, והעבירה נעשה בקרקע, **אבל אם עובד בה גוי בשכירות אין ישראל עובר משום שביתה** ולכך לא שייך גזירת שאלה ונסיוני,

אבל בתוספות רבי אלחנן על מסכת עבודה זרה מבואר דמצווה על שביתת שדהו ממש, וכן כתב ריטב"א שם.

מיהו קשה למאן דאמר תולדות דאורייתא למה אינו עוקר האילנות והספיחין? ועל כרחך שאין שביתת הארץ כשביתת בהמתו אלא שתהא שובתת מלאכת אדם בה...

ויש מקום לומר דדוקא בעובד בה ישראל, ולא בעובד בה גוי. אבל בתוספות רבינו אלחנן שם מבואר דאף בעובד בה גוי, אבל ברמב"ם (פרק א, הלכה א) מבואר שאין עשה דשביתה על הבעלים אלא על הארץ, והעובד עובר בעשה, אבל לא הבעלים...

והא דכתיב 'הן לא נזרע' (ולא מובנת שאלת בני ישראל, שהרי יכולים לשכור פועלים גויים)? {זה משום} ששכירת פועלים גויים קשה ואין יד הכל משגת, וגם לא היו ביניהם בזמן ישובן אלא עבדים.

שו"ת בית שערים חלק יורה דעה סימן תו

נראה לי דאף כשהשדה הוא של אחד וישראל אחר עובד בשביעית שניהם עושין איסור, מכל מקום אם הבעלים עצמם זורעים בשביעית אין כאן אלא איסור וביטול מצוות עשה {אחד ולא שניים}...

בזה יובן דעת הרמב"ם שבתחילת הלכות שמיטה כשמנה המצות כתב: א) שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה. ב) שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו, מבואר שהם שתי מצוות: האחת שביתת שדהו ושנית שביתת האדם בלאו, ואחר כך בהלכה ה כתב: 'מצוות עשה לשבות מעבודת הארץ וכו' שנאמר ושבתה וכו' ונאמר: 'בחריש ובקציר תשבות' וכל העושה מלאכה וכו' ביטל מצוות עשה ועבר על לא תעשה וכו'.

ולכאורה קשה: והלא 'ושבתה הארץ' הוא מצות עשה שביתת שדהו ו'בחריש ובקציר תשבות' הוא שביתת אדם, והווה ליה למימר שביטל שתי מצוות עשה! וגם קשה אמאי לא חשיב נמי {בהלכה ה} שמצוה שתשבות הארץ?

ולפי הנ"ל אתי שפיר, שבא להורות שני דינים הנ"ל: א) שאין שביתת שדה מצוה אלא שלא לעשות בו מלאכה על ידי אדם שמחוייב לשבות מעבודת הארץ, אבל על ידי נכרי אינו מצווה על שביתתה. ב) שבעל השדה שביתתו ושביתת השדה אינה רק מצות עשה אחת, וכן כלל מצות שביתת שדה בשביתת האדם וכתב: 'מצוות עשה לשבות מעבודת הארץ'. והביא שני פסוקים 'ושבתה' - שביתת שדה, 'תשבות' - שביתתו. ועל כולם אמר שאינו רק ביטול

מצוות עשה אחת, ומכל מקום חשיב תחילה שתי מצוות, דהיינו שביתת הארץ מצוה לבדה, דהיינו באופן שישראל אחר עובד אדמתו מכל מקום יש על הבעלים מצות שביתת שדה.